

ELŐMUNKÁLATOK A »TRIPARTITUM« ÚJ KIADÁSÁRA 1603-BAN.

TAKÁTS SÁNDORTÓL.

Az ausztriai kormányzések közül Magyarországon az udvari kamarának volt a legnagyobb hatásköre. Minden ügybe beleavatkozott, tudomása és hozzájárulása nélkül nálunk semmiféle kamarai ügy nem történhetett. Ezen sokoldalú tevékenységében legkevésbé sem zavarta az a körülmény, hogy a magyar törvénykönyv beavatkozásának jogosságát soha el nem ismerte, s hogy az egész ország égő gyűlölettel fogadta minden intézkedését. Nagy lévén a hatásköre Magyarországon, azt kéne hinnünk, hogy az udvari kamara tagjai a magyar törvénykönyvet gyakran lapozgatták. Biz ezt nem tették. A jószágelkobzásokhoz, eladásokhoz, bérletekhez, vám-, bánya- és adóügyekhez magyar törvény nem kellett; az udvari kamara a nélkül is elintézte azokat. Am a XVII. század elején közelgett a ribilliók korszaka, a melynek sötét árnyékát már 1603-ban is látni lehetett. Az üldözések, vagyonelkobzások és a fiskális ügyek nagyon elszaporodtak. Miután Erdélyben sikerült a vagyoni viszonyokat a németiség javára teljesen felforgatni, Unverzagt és társai azon igyekeztek, hogy Magyarországon is hasonló állapotot teremtsenek. A sok fiskális ügy és hűtlenségi pör tág teret nyitott az udvari kamarának arra nézve, hogy a magyar kamarai ügyeket még jobban felkavarja, s hogy azok elintézésére vonatkozólag kizárólagos jogát biztosítsa. Az udvari kamara 1603-ban és 1604-ben a bekövetkező országgyűlésre már erősen dolgozott a kamarai előterjesztéseken és újításokon. Mindezen dolgokban nem nélkülözhetette a magyar törvénykönyvet.

Az 1603. év április 12-én, majd ismét május 6-án leírt a magyar kamarához és a *Constitutiones Regni Hungariae*, valamint a *Decretum Tripartitum* című nyomtatott művek három-három példányát kérte, azzal a hozzáadással, hogy ha e munkák

kaphatók nem volnának, azoknak sajtó alá rendezéséről és kinyomtatásáról gondoskodjék, illetve a költségekről előterjesztést tegyen. E felszólításra a magyar kamara 1603. július 4-én azt felelte, hogy a szükséges példányok előteremtését és az esetleges kinyomtatás ügyét nemzeti *Pech Lipót* magyar kamarai perceptor uramra bízta.

Pech Lipót a maga jelentésében megírta, hogy mindent elkövetett a kívánt három példány előteremtésére, de a Tripartitumból két példánynál többre szert nem tehetett. A kiadás, úgy látszik, teljesen elfogyott s csupán a Wagner-féle német fordítása kapható. A Constitutiones Regni Hungariae-ből ellenben sehol egyetlen példány sem kapható (»Constitutionum autem exemplaria venalia nulla restant, et ne unicum quidem«). Az említett Tripartitum két példányához sikerült egy indexet is (»Enchiridion Decretorum seu Constitutionum Regni Hungariae«) szereznie.

A mi az újból való nyomtatás ügyét illeti, mivel a Constitutiók régi kiadása az anyagot csak 1583-ig tartalmazza, az új kiadásba 1603-ig az újabb constitutiokat is fel kell venni. Ez esetben az új mű egy példányához 270 ív papiros kell. Ha ötszáz példányt nyomtatnak, úgy összesen 270 csomó (rizsma) papir kell. Csomója egy tallérba kerülvén, a papir ára 270 tallerra fog rúgni. A nyomdában egy-egy ív kinyomtatása 2 tallérba, az egész munka nyomtatása tehát 540 tallérba fog kerülni. A Tripartitumhoz 110 ív (phylira seu arcus) papir kell; ennek és a nyomtatási költségeknek ára mintegy 330 tallerra rúgna. A két munka összes kiadása tehát 1140 tallérba kerülné. Azonban igen kívánatos volna, hogy a nyomtatást és a correcturát egy tudós ember folyton ellenőrizze, s hogy a nyomtatandó munkához jó indexet készítsen. Ingyen az ilyen munkára vállalkozó aligha akad. Ezért tehát az illető vállalkozót fizetni kell. Mivel ilyen embert Bécsben könnyebben lehet találni, mint Pozsonyban, leghelyesebb lesz, ha correctort ott keresnek.

A magyar kamarának és Pech Lipótnak ezen jelentésére a *Hinterlassene Hofkammer* Bécsből 1603. július 15-én az *Anwesende Hofkammer*-hez Prágába megírta, hogy a Tripartitumból kapott két példány közül az egyiket Bécsben tartotta, a másikat pedig Prágába küldötte. A két munka újabb kiadását illetőleg leghelyesebb volna, ha itt Bécsben nyomtatnák a munkákat. Erre

a dologra egy idevaló könyvnyomtató: *Formica* már ajánlatot is tett. Ha az egyességet vele idejében megkötik, még az országgyűlés előtt mindkét munkát elkészíti. Nekünk úgy tetszik, hogy leghelyesebb volna, ha kellő anyagi támogatással kiadót lehetne szerezni. A magyar és az udvari kamara részére ugyanis legföljebb harmincz példány szükséges; a többi példány tulajdonkép mit sem ér. De ha a munkát kiadóra bíznák, úgy a fölös példányokat Magyarországon és másutt szép haszonnal értékesíthetné. Erre a célra igen alkalmasnak látszik *Wagner Ágoston pozsonyi »publicus notarius«*, a ki a magyar jogtudományban eléggé jártas, s a ki a *Decretum Tripartitumot* németre fordítá és kiadá. Wagner hajlandó a munkát magára vállalni, ha ő felsége 6—700 talérral támogatná, s neki privilegiumot adna, hogy húsz évig a nevezett két munka kiadási joga kizárólag őt illeti. Mi — írja a kamara — ajánljuk, hogy Wagnerral szerződés köttessék, s neki az üresedésben levő esztergomi érsekség és veszprémi püspökség jövedelméből ötszáz tallér segély utalványoztassék. Talán annyival is megelegszik. A kivánt privilegiumot (húsz évre) a birodalmi kancellária állítsa ki, s ennek fejében Wagnert kötelezze, hogy mindkét munkából 30—40 példányt ingyen átengedjen.

Az udvari kamara e jelentéséhez mellékelte Wagner Ágostonnak Pozsonyban 1603. július 11-én kelt és Porsio Henrik kamarai tanácsoshoz intézett levelét, melyben elmondja, hogy már értesült a *Constitutiones Generales* és a *Tripartitum Regni Hungariae* tervezett kiadásáról. E fölötte fontos munkát — úgymond — szívesen magára vállalja, ha az udvar neki 700, vagy legalább 600 tallért ad, s biztosítja, hogy a munkákat húsz évig senkinek sem engedik újra kinyomtatni. Ez esetben ő a correcturát végezné, jó indexet készítene, s az 1592-től 1603-ig terjedő constitutiókat is sajtó alá rendezné. Ez a munka sok fáradságba és jelentékeny kiadásba kerül. A mikor én — írja Wagner — a *Tripartitum* német fordítását kiadtam, a tömérdek munkán kívül közel másfélezer talléromba került (»respectu des Tripartiti, welches ich vor diesem ins teutsch vertiert und trucken lassen, ausser meiner Mühe, und dass ich auf meinen aignen Kosten der Sachen beiwohnen muesste, sich nahe auf 1300 Thaler erstrecken wurde«). Ezt a munkát bárkire bízni nem lehet; mert a magyar terminusokat nem mindenki érti alaposan. Kívánatos volna, hogy a munka minél előbb elké-

szüljön. Én — írja — a haza javára semmiféle fáradságtól és munkától vissza nem riadok.

Wagner ajánlatát úgy ő felsége, mint az udvari kamara elfogadta. A magyar kamara a munkáért kívánt 600 tallért leszorította 400 tallerra s Wagnerrel még abban is megegyezett, hogy az a privilegium fejében mindkét munkából ötven-ötven példányt ingyen átenged.

Wagner, miután a magyar kamarával megegyezett, azonnal hozzáfogott a munkához. Azonban a királyi jóváhagyás még kezéhez sem érkezett, mikor a derék férfiú hirtelen meghalt. Az ő halálával aztán az egész irodalmi vállalat dugába dőlt. A király és a kamarák ugyan megmaradtak eredeti tervük mellett, de hozzáértő, alkalmas vállalkozóra szert tenni többé nem bírtak.

Az udvari kamarának Prágában levő része 1603. szeptember 13-án már tudta, hogy Wagner Ágoston meghalt. Épp ezért az udvari kamarának Bécsben hagyott részét ő felsége nevében felszólította, hogy 4—500 tallérnyi segély mellett — a Wagner-fele feltételekkel — új kiadót, illetve vállalkozót keressen. A bécsi udvari kamara e jelentés vétele után a magyar kamarához fordult. Az 1603. év december 10-én kelt átiratában arra kéri tehát a pozsonyi kamarát, hogy a már többször említett két munka kiadására 4—500 tallérnyi segélyvel képzett és tudós egyéneket keressen és ajánljon. A magyar kamara, a mint december 13-án kelt feliratában maga is bevallja, az udvari kamara átiratát nem értette meg teljesen. Nem tudjuk — írják vissza — vajjon a jelzett 4—500 tallért annak szánták-e, a ki a sajtó alá rendezést és a correcturát végzi, vagy pedig annak, a ki a nyomtatást végzi. Ha a jelzett összeg a könyvnyomtatónak szól, akkor mi marad annak, aki a két munkát a sajtó alá rendezi. Ilyen munkát ingyen senki sem vállal magára; mindkét dologra meg igen kevés 4—500 tallér.

A magyar kamara átiratára a bécsi udvari kamara 1603. decz. 17-én az egész ügy történetét újra elmondván, kijelenti, hogy Wagner halálával a Constitutiok és a Tripartitum kiadásának ügye ugyan megakadt, de abba nem maradt. A magyar kamara keressen alkalmas és kellőleg képzett embereket, a kik készek a két munka kiadására oly feltételek alatt, a mint azt a boldogult Wagner elfogadta.

Talált-e ilyen embert a magyar kamara, nem tudjuk. Ha akadt volna, sem sokra mehettek vele, mivel az 1604. év eseményei, majd a Bocskay-féle harczok az ilyen ügyeket mind háttérbe szorították. A Constitutiones és a Tripartitum, a kolozsvári és a debreczeni kiadásoktól eltekintve, jó ideig nem is látott napvilágot. Csak 1628-ban jelent meg Bécsben Caspar ab Rath költségén és sajtóján a nevezett két munka együttesen; de ehhez a kiadáshoz az előbbi tárgyalásoknak semmi közük sem volt.
